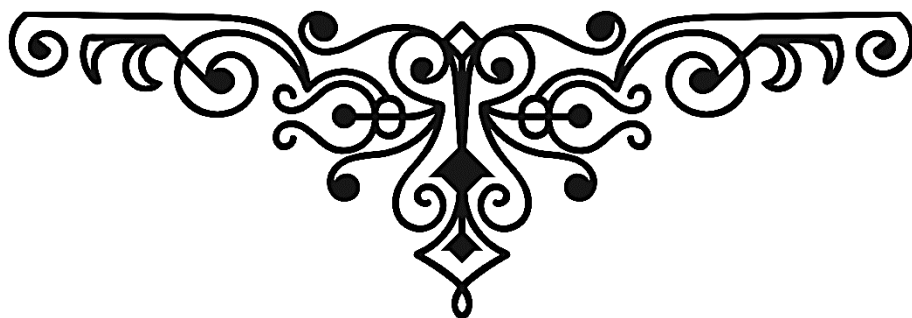

ОРЗУЛАРГА

ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

Тошкент –2022
“FAN ZIYOSI” нашриёти

UO'S: 432.684.24
КБК: 84.5. (5У36)

ОРЗУЛАРГА ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

– Тошкент: «Fan ziyosi» нашриёти, 2022. – 360 бет

Масъул муҳаррир:

Ў.М.Абилов – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори

Тузувчилар:

С.Д.Норқулов – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси мудир, фалсафа фанлари доктори

Ш.А.Искандаров – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси доценти

Такризчилар:

Б.О.Тўраев – фалсафа фанлари доктори, профессор

Ў.Ғ.Тилавов – фалсафа фанлари доктори, профессор

Ушбу китоб йирик олим, фалсафа фанлари доктори, профессор, Турон фанлар академияси академиги Норқулов Дўстмурод Тошпўлатович таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан тайёрланган.

Китобдан Дўстмурод Норқуловнинг дўстлари, шогирдлари ва бошқа яқин инсонлари томонидан профессорнинг ҳаёт йўли, етук олим, устоз сифатидаги ҳамда чин инсонийлик жиҳатлари ҳақида ёзилган мақола-эсселари, шунингдек, юбилей муносабати билан ўтказилган илмий-амалий анжуман иштирокчиларининг соҳа йўналишлари бўйича илмий мақолалари жой олган.

ISBN 978-9943-747-67-8

© «FAN ZIYOSI» нашриёти, 2022

IV- БЎЛИМ.

ПРОФЕССОР Д.Т.НОРҚУЛОВНИНГ 70 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН АНЖУМАН ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ СОҲА ЙЎНАЛИШЛАРИ БЎЙИЧА ИЛМИЙ МАҚОЛАЛАРИ ТЎПЛАМИ

ВАҚТИНГ КЕТДИ – НАҚДИНГ КЕТДИ

*Дўстмурод Норқулов - Тошкент
тиббиёт академияси профессори,
фалсафа фанлари доктори, Турон
фанлар академияси академиги*

Инсон тез унутадиган, ҳар доим ҳам қадрига етмайдиган нарсалардан бири – бу вақт. Вақт – шафқатсиз, у ҳеч қачон ортга қайтмайди. Айни пайтда вақт энг одил ҳакам. Таъбир жоиз бўлса, инсон умри ҳам турли даражадаги вақт ўлчовлари (соат, кун, ой, йил) мажмуидан иборат. Биз ўз фаолиятимизни бевосита ана шу вақт билан чамбарчас ҳолда юритамиз. Жамиятдаги катта-кичик барча жараёнларнинг аниқ ўлчовини кўрсатиб берувчи омил ҳам вақт.

Инсон мунтазам равишда жамиятда вақтдаги ўзгаришларни ҳис этиб, ўз устида ишламаса, вақтдан орқада қолади. Бундай инсон ва у орқали жамият ҳам зарар кўради. Инсон тафаккури вақт билан уйғун тарзда бўлмаса, оқибатда изланувчанлик, ижодкорлик хусусиятидан узоқлашади. Инсоннинг маънавий борлиғи заифлашиб, унинг бунёдкорлик фазилати сусаяди, фаоллик даражаси пасаяди.

Жамиятда содир бўлаётган ҳар қандай воқеа ва ҳодисалар жараёни вақт билан ўзаро муносабатда бўлади. Вақт ҳар бир воқеа ва ҳодисанинг намоён бўлишида ва давомийлигида аниқ ўлчов бирлиги сифатида иштирок этади. “Вақт – дунёда содир бўлувчи ҳодиса ва жараёнларнинг рўй бериш кетма-кетлиги

тартиби ва давомийлигини ифодалайди”⁴. Ундан оқилона фойдаланиш ёки фойдалана билмаслик ҳолатлари эса меҳнат натижасига таъсир кўрсатади. Вақтнинг бу борадаги боғлиқлигини инсон фаолиятидан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмайди, албатта.

Шу боис жамиятдаги ўзгаришлар доимо вақт билан уйғун ҳолда намоён бўлади. Бунда, вақтни, аввало, вазифаси нуқтаи назардан жамият соҳалари билан боғлиқ ҳолда таҳлил этиш мумкин. Айни пайтда вақтни шартли тарзда “иш вақти” ёки “ишдан ташқари вақт” тарзида жамият билан боғлаб ўрганиш анъанаси ҳам мавжуд. Шунини таъкидлаш керакки, бугунги кунгача иккинчи йўналиш кўпроқ устувор бўлиб келган. Вақт тўғрисида кенг тасаввурга эга бўлиш учун муаммони “инсон - вақт” тизимида кўриб чиқиш лозим.

Инсон фаолиятида ёки жамият ҳаётида вақтнинг ўрни ва ролини “иш” ва “ишдан ташқари вақт”га ажратиш шартли ҳамда зарурий, ижтимоий-ҳуқуқий асосга эга. “Ишдан ташқари вақт”нинг таркибида ҳам қуйидаги унсурларни ажратиб кўрсатиш мумкин: 1) “Эркин вақт”, 2) “Бўш вақт”. Вақтнинг “Эркин вақт” қисмини инсоннинг ўз ихтиёридаги вақти сифатида, ўз ҳохишига кўра фойдалана олиш имкониятига эга вақт, деб ҳисоблаб, унга ижтимоий-фалсафий маъно берадиган бўлсак, бу қисмини инсон учун “эркин”, “ихтиёрий” вақт деб белгилаш мумкин. Ундаги ҳар бир инсон қандай хоҳласа, шундай фойдаланади. Бундай ёндашув, жамиятда инсонларни муайян фойдали меҳнат жараёнига жалб этиш, уларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини кафолатлаш билан бирга унинг “миқдорини” белгилаб қонунлаштирувчи жараёнлар билан боғлиқ. Демак, вақт ва жамият ўртасидаги муносабатга жамият олдида турган мақсад ва инсон ҳуқуқлари нуқтаи назаридан ёндошганда, бу табиий жараён. Айни ҳолат

⁴ Тураев Б.О. Борлиқ (фалсафий таҳлил). – Самарқанд-Тошкент: Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази, 2022. – 33 б.

жамиятни бошқариш, идора этиш ва тартибга солишда, кишилар фаолиятини аниқ мақсадга йўналтиришда, уларнинг турли хил эҳтиёжларини қондириш ҳамда манфаатларини уйғунлаштиришда муҳим ўрин тутаяди.

Шу нуқтаи назардан масалани “иш” ва “ишдан ташқари”, “эркин” вақтга бўлиб ўрганиш мумкин. Масалан, саккиз соатлик иш вақтида қандай ҳажмда иш бажарилиши керак, амалда-чи? Муаммога шу тарзда ёндашилса, вақтга муносабат ёки “белгиланган иш” вақтининг унуми ҳаммада ҳам бир хил эмаслигини кўриш мумкин. Бу, бир томондан, гўё табиийдек. Аммо, масалага, меҳнатга ҳақ тўлаш таъриф сеткасидан келиб чиққан ҳолда ёндашилса, вақт эмас, айтиш шу вақтда қандай ҳажмда иш бажарилганлиги, яъни меҳнат натижаси муҳим омил ҳисобланади. Бу жараёни ҳар бир киши англаб етиши лозим. Онг ва тафаккурдаги ўзгаришлар эса инсоннинг иш вақтига муносабатини ўзгартиришга сабаб бўлади. Бу эса, ўз навбатида, жамият ривожланишига жуда катта ижтимоий туртки сифатида таъсир этади.

Бекор кетаётган маълум бир вақт ишчи ёки ходимлар сонига нисбатан олиб қаралса, қанчалик даражада жамият бойлиги беҳуда кетаётганлигини тасаввур этиш мумкин. Албатта, буни аниқ ҳисоблаб чиқиш жуда мушкул. Жамиятда кечаётган жараёнлар бунга аниқ асос бўла олади. Меҳнат фаолиятидаги қуйидаги омиллар вақтнинг фойдалилик даражасига кўп жиҳатдан алоқадор:

- ишчи ходимнинг онг ва тафаккур даражаси салоҳияти;
- ўрнатилган тартиб-интизом;
- раҳбар ва ходим ўртасидаги муносабат;
- ходимнинг ўз ишини аниқ билиши ва унинг иш билан таъминланганлик ҳолати;
- ишнинг характери ва мазмуни;
- иш жойининг қандай техника ва технологияга асосланганлиги;

- ходимлар меҳнатининг бир-бирига боғлиқлиги;
- меҳнатни ташкил этиш шакли (мулк кўриниши);
- маош миқдорининг меҳнат натижасига боғлиқлиги;
- меҳнат жамоалари манфаатдорлиги билан узвийлиги, меҳнат натижасининг устуворлиги;

- ҳар бир ходимнинг мамлакат олдида турган вазифаларни аниқ идрок этиши ва масъулият ҳисси, фидоийлиги ва ҳоказо.

Бу омилларнинг ҳаётда қандай амалга оширилиши, ҳисобга олинишига қараб “инсон - вақт” – тизими ҳам ўзгариб боради. Натижада, вақт маром жиҳатдан жамият ҳодисалари билан боғланиб, унинг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади. Ёки, кўпгина вақтни беҳуда ўтказиш билан салбий таъсир кўрсатиш ҳам мумкин. Муайян “вақт миқдори” деганда вақтнинг илгарилаб кетиши, унинг қайтмаслиги ҳолати назарда тутилади. “Беҳуда ўтган вақт” инсон фаолияти, мазмунига салбий таъсир этади. Жамият ривожи вақт миқдори билан эмас, аксинча, муайян вақт оралиғида бажарилган иш натижаси билан белгиланади.

Инсон амалий фаолиятида “ишдан ташқари вақт” муҳим аҳамиятга эга бўлиб, аввало, инсоннинг ўзлиги учун ҳам, жамият равнақи учун ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Иш вақти “ижтимоий вақт” тушунчасининг асосий негизини ташкил этиб уни тадқиқ қилиш, жамиятда ишлаб чиқариш тизими тарзини аниқлашга ёрдам беради.

Иш вақти сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва меҳнат иқтисодига бағишланган тадқиқотларда атрофлича назарий таҳлил қилиниб, аниқ маълумотлар асосида унинг моҳияти ва мазмуни очиб берилган. Иш вақти социологик таҳлилда, бўш вақт эса иқтисодий таҳлилда зарурий тушунчалар қаторидан муҳим ўрин эгаллаган.

Маълумки, иш вақтида моддий бойликлар ишлаб чиқариш инсоннинг меҳнат фаолияти орқали амалга оширилади ва мазкур фаолият барча моддий бойликларни яратишнинг

бевосита манбаи бўлиб хизмат қилади. Иш вақти, унинг тузилиши жамиятнинг сиёсий, ижтимоий-сиёсий тузилишига кўп жиҳатдан боғлиқ. У индивид вақт фонди тақсимланишига, вақтнинг бошқа фаолиятларига ҳам ўз таъсирини ўтказди. Жамиятнинг иқтисодий тараққиёти, кишиларнинг турмуш даражасини, моддий фаровонлиги иш вақтидан қандай фойдаланиш, ташкил этиш, унинг умум технологик ва имконият даражасига бевосита алоқадордир.

Шахс ҳамда турли даражадаги субъектлар иш вақтининг социологик таҳлили муҳим аҳамият касб этади. Масалан, шахсга нисбатан иш вақтининг аҳамияти қуйидагича аниқланади: ходимнинг иш жойида “иштирок вақти”, бевосита меҳнат вақти (“иш вақти”) ва фойдали ишлаб чиқариш вақти. Охирги ҳолатда “иш вақти”дан айрим беҳуда йўқотишлар (масалан, ўзининг бевосита хизмат бурчига кирмайдиган иш билан машғул бўлиш, йўл қўйилган ишдаги айрим бракларни тузатиш кабилар) чегириб ташланади. Табиий ҳолда, меҳнат ва маҳсулотлар ишлаб чиқариш вақти иш кунининг, ҳафтанинг ва йилнинг норматив узунлигига тўғри келиши лозим. Жамият ривожига содир бўлган ўзгаришлар вақтга доимо таъсир этиб, ижтимоий тажриба бунга ўзи тузатишлар киритади.

Яқин вақтгача, яъни мустақилликгача “марксистик қараш”да вақтга ишлаб чиқарувчи кучларнинг тараққиёт даражасидан келиб чиққан ҳолда ёндашув устун бўлиб келди. Аммо шуни таъкидлаш керакки, ишлаб чиқарувчи кучларни инсон фаолиятидан алоҳида ҳолда тасаввур ҳамда таҳлил этиш мумкин эмас. Бунда кўпроқ инсон фаолияти, унинг ақл-заковати, муносабатидан келиб чиққан ҳолда ёндашиш орқали атрофлича хулоса чиқариш мумкин бўлади.

Жамиятдаги иш вақти тўғрисида фикр юритганда, иккита тушунчани ҳисобга олиш мумкин. Биринчидан, ишлаб чиқаришда инсон ва жамиятнинг асосий эҳтиёжларига ажратиладиган муҳнат вақти. Бу ҳолатда экстенсив, интенсив

иш вақти ва уларнинг нисбатан катталиклари инобатга олиниши зарур.

Иккинчидан, зарур ва қўшимча меҳнат вақти ишловчининг ўртача уддабуронлиги баробарида жамиятдаги маҳсулотларни истеъмол этиш билан белгиланадиган зарурий иш вақтидир. Бу маънода муайян даврда мавжуд эҳтиёж ва талабни қондира олмайдиган буюмларни ишлаб чиқаришга сарфланадиган иш вақтини зарурий деб ҳисоблаб бўлмайди.

Аммо бу муаммони аниқлаб олиш ҳамда унда таркибий ўзгариш яшаш жуда мураккабдир. Чунки унумли ва унумсиз меҳнатнинг ҳажми вақт миқдори билан ҳам бевосита боғлиқ бўлиб, ҳар икки ҳолатда ҳам аниқ вақт миқдори сарфланади.

Бундан ташқари, “иш вақти” тушунчаси торроқ маънода ҳам ишлатилади. Бу маънода иш вақти моддийлашган турли шаклларни ўлчаш ва солиштириш, ижтимоий тараққиёт даражасини аниқлаш эквивалентидир. Шу маънода вақт бойлик яратувчи субстанция ҳамдир. Жаҳондаги бозор муносабатлари ривожланган давлатларда “вақт - пулдир”, деган ибора унинг моҳиятини маълум даражада ифодалайди.

Инсоннинг вақтга бўлган муносабати, унинг вақтдан қай тарзда фойдаланиши ислохотларнинг боришини, унинг натижаларини кўп жиҳатдан белгилаб беради. Шу нуқтаи назардан ёндашганда, вақт тушунчаси шунчаки фалсафий тушунча бўлиб қолмасдан, ижтимоий, сиёсий-иқтисодий, тарихий-маданий маънога ҳам эга.

Мамлакатимизда ислохотларнинг бориши, жамиятдаги ижтимоий-сиёсий, маданий-маънавий ўзгаришлар, аввало, инсон омили билан боғлиқ бўлиб, “инсон-вақт” муносабатида содир бўлади.

Бошқача айтганда, инсоннинг вақтдан қандай мақсадда фойдаланиши билан жамият олдида икки хил имконият пайдо бўлади. Яъни вақт жамият ривожининг тезлашуви ҳамда маърифийлашувига муҳим омил сифатида таъсир кўрсатиш

мумкин ёки унинг таназзулга юз тутишига сабаб бўлиши ҳам мумкин. Шу маънода жамият ривожини вақт омили ва ундан фойдаланиш билан узвий боғлиқ бўлиши, вақтга бўлган муносабатига қараб, унда муайян натижалар мужассамлиги маълум бўлади. Вақтга “тараққиёт” ва “таназзул” омили сифатида қараш мумкин.

Республикамиз мустақилликка эришгач, жамият ҳаётининг барча соҳаларида устувор бўлган ягона мафкуравий қарашлар ўрнига ундан фарқ қиладиган янги ғоялар, тамойиллар илгари сурила бошлади. Муаммонинг ижтимоий-фалсафий нуқтаи назардан тадқиқ қилиниши, шаклланган янгича ёндашувлар асосида вақт ва унинг маданий-маънавий ҳаётга таъсири муаммосини мамлакатда фуқаролик жамиятини ривожлантириш вазифалари билан боғлиқ ҳолда ўрганиш шуни кўрсатадики, ҳозирги кунда бу соҳадаги илмий тадқиқот ишлари давр талабидан биров орқада қолмоқда.

Вақтга бўлган қараш, унга муносабат, Шарқ ва Европада инсонлар томонидан уни идрок этиш даражасида муайян ўзига хос хусусиятлар мавжуд. Шарқда, хусусан, мамлакатимизда ҳам вақтни қадрлаш, уни зое кетказмаслик билан боғлиқ кўпгина қимматли фикрлар муаммони ўрганиш борасида таҳлил учун муҳим ғоялар сифатида хизмат қилади.

Вақт муаммосини ўрганишда, “анъанавий” ва “ноанъанавий” тарздаги қарашларни ҳисобга олиш зарурлиги билан бирга унга янгича ёндашиш зарур. Вақтни “иш вақти”, “ишдан ташқари вақт” ва “бўш вақт”га ажратиш анъанаси кенг тарқалган, тадқиқотда “бўш вақт”ни анъанавий тарзда фақат “ишдан ташқари вақт”нинг бир қисми тарзида талқин этиш унинг моҳиятини айнан англатмайди. “Ишдан ташқари вақт” ҳамда “бўш вақт”да ҳам жуда кўпгина ижтимоий-иқтисодий, маданий-маънавий маъно касб этувчи вазифалар амалга оширилади.

Вақтнинг жамият тараққиётида тутган ўрнига қараб кўп

Ўлчовли вақт ҳақида мулоҳазалар юритиш мумкин. Шу нуқтаи назардан “иқтисодий вақт”, “сиёсий вақт”, “маданий вақт”, “ижтимоий вақт” тушунчалари қўлланилади. Самарадорлик нуқтаи назардан “фойдали вақт”, “фойдасиз вақт”, “унумли ёки унумсиз”, “тиғиз ёки бемалол вақт” каби атамаларни ажратиб кўрсатилади. Бизнингча, “сиёсий вақт”, “маданий вақт” тушунчалари ижтимоий тараққиётнинг ҳозирги босқичида ишлатилиши зарур. Чунки вақтда содир бўлаётган воқеа ва ҳодисалар инсонлар, турли сиёсий кучлар, давлат бошлиқлари қарашлари, ёндашувлари, мақсад ва манфаатларининг негизига қўйилган тамойиллар орқали инсонлар онги, тафаккурига ҳам таъсир этади.

XXI асрнинг биринчи чорагида содир бўлган ўзгаришлар вақтнинг кечиши, айти пайтда дунёнинг жуғрофий-сиёсий тузилиши ва харитасида тубдан янгиланган ўзгаришлар, ҳозирги замон ва келажак учун ҳам янги тарихий даврни бошлаб берди. Мамлакат олдида қисқа вақт ичида муҳим ижтимоий, сиёсий, маданий ва мафкуравий вазифаларни амалга ошириш муаммолари пайдо бўлди.

Вақт омилининг ўзгариши инсон маънавий дунёси билан бирга унинг мавжуд маданий-маънавий негизларига ҳам бевосита боғлиқ бўлади. Масалага юзаки ёндашилганда маданий-маънавий ҳаёт соҳалари билан вақт омили ўртасида ҳеч қандай алоқадорлик йўқдек кўриниши мумкин. Аммо вақтнинг функционал жиҳатини ҳисобга олган ҳолда ёндашилса, бу фикрнинг ёки қарашнинг бир томонлама эканлиги маълум бўлади. Жамиятдаги мавжуд маданий ва маънавий жараёнларнинг кечиши вақтга боғлиқ бўлиши билан бирга инсонлар фаолиятида демократик жамият қуриш вазифаларини амалга оширишда муайян маънавий негизларга айланади.

Мустақилликдан сўнг Ўзбекистон халқи эришган ютуқ шу бўлдики, у вақтдан ўз хоҳиш-иродаси, эркига мос равишда

мамлакат равнаки йўлида фойдаланиш имконияти, ҳуқуқига эга бўлди. Ҳозирги вақтда инсонларнинг вақтга нисбатан юксак масъулият ва маданиятини шакллантириш масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратмоқда. Вақтдан фойдаланиш инсон онги ва унинг тафаккур тарзига бевосита боғлиқ эканлиги асосланиб, вақтнинг ижтимоий-маданий ривожланиш билан узвий боғлиқлиги ёки унинг таъсирини оширишга мустақиллик ҳал этувчи сиёсий омил сифатида қаралган. Мустақиллик туфайли: аввало, ижтимоий-сиёсий ривожланиш миллий-маънавий қадриятлар негизига қўйилган; иккинчидан, инсонлар ақл-идроқи, салоҳияти, фикр тарзи, уларнинг ижод маҳсули, вақт нуқтаи назаридан, мақсадли ва Янги Ўзбекистоннинг ривожланиш йўли билан уйғунлашди; учинчидан, вақтнинг характери, мазмуни ўзгармоқда. У кўпроқ ижодийлик касб этиб бормоқда.

Миллий ғоя вақтга нисбатан муносабатда инсонларни тамомила янги тамойиллар асосида тарбиялашни мақсад қилиб қўйганлиги Янги Ўзбекистонимиз ижтимоий-маънавий тараққиётига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Ўз вақтидан оқилона фойдалана олмайдиган одамлар кўпроқ ҳаммадан бурун вақтнинг етишмаслигидан нолийдилар. Шу нуқтаи назардан ҳозирги кунда вақтни ҳақиқий бойликка айлантириш жамият аъзоларининг ҳар биридан юксак маданият ва масъулиятни талаб этади. Янгиланаётган Ўзбекистонни ижтимоий-маданий ривожланиш даражаси қанча юқори бўлса, ижтимоий-маданий вақтни ҳис этиш, англаш даражаси ҳам шунчалик юқори бўлишидан иборат ўзига хос қонуният мавжуд.

Вақтнинг ижтимоий, сиёсий, маданий моҳиятини англаб етса ва ўз фаолиятини ундан оқилона фойдаланишга сарфласа, у катта бойлик омили сифатида намоён бўлади. Зеро, халқимизнинг “Вақтинг кетди – нақдинг кетди” деган доно нақли бежиз эмас.

йўналишлари бўйича илмий мақолалари тўплами	
Д.Т.Норқулов - Вақтинг кетди – нақдинг кетди.....	227
Ў.М.Абилов - Миллийлик ва умуминсонийлик оптимизми.....	236
Б.О.Тураев -Тарихий хотирани тиклашда тарихчилар ҳамжиҳатлигини янада кучайтириш муаммолари.....	244
С.Д.Норқулов - Онг моҳияти ҳақида қисқача мулоҳаза.....	255
Тураев Бахтиёр Оманович -Маънавий меросни ўрганишда синергетик методологиянинг ўрни.....	261
Ш.А.Искандаров - Марказий Осиё арабларининг бола туғилиши билан боғлиқ маросимлари.....	272
В.О'.Ро'зиёев - Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongi va ma'naviyatiga ta'siri.....	279
Л.Ю.Махмудов - Фуқаролик жамияти шаклланиши жараёнида ҳуқуқий маданиятнинг ўрни.....	284
М.Абдуллаев - Махтумқули Фироғийнинг инсон моҳияти борасидаги қарашлари.....	288
Р.Р.Сауров - Ходимлар компетентлиги ва институтнинг самарали фаолият юритиши.....	294
О.Бўриев, Ҳ.Тошмуродов - Абу Райҳон Беруний таваллудининг 1050 йиллигига Берунийнинг “Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар” асари муҳим этнографик манба сифатида	298
Н.И.Рўзиёев - Девону луғатит-туркда халқ табибини сеҳрли ва рационал даволаш усуллари.....	309
Н.Х.Абдурахманова - Ҳуқуқий маданият ва демократия: ижтимоий фалсафий ёндашувлар ва концепциялар.....	313
Х.Очилова - Ўзбекларда белбоғ билан боғлиқ эътиқод ва удумлар (Қашқадарё воҳаси мисолида).....	317
А.А.Азизов - Ўзбек давлатчилигида ҳокимият рамзларига оид айрим мулоҳазалар.....	333
Ғ.Ғ.Утаев - Инклюзив таълимни ривожлантиришда мавжуд муаммолар ва уларнинг ечимлари.....	344
Ф.С.Умарова – Модернизация нима?.....	348
ХУЛОСА	355

ОРЗУЛАРГА ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«FAN ZIYOSI» нашриётига 2021 йил 14 февралда
берилган 308197041-сонли лицензияси
Нашриёт манзили: Тошкент шаҳри, А. Навоий кўчаси, 30 уй.

Times гарнитураси. Босма тобоғи 18,25.
Босишга рухсат этилди 11.11.2022. Буюртма № 56
Қоғоз бичими 60x84 ^{1/16}. Шартли б. т.-18,25.
Адади 300 нусхада.
«Munis design group» МЧЖ босмахонасида чоп этилган.
100170, Тошкент ш. Бўз – 2 мавзеси 17А уй.